

Sabine Kirchmeiers grundlovstale

Taler

Sabine Kirchmeier-Andersen
Lingvist og politiker

Dato

5. juni 2024

Sted

Værløse

1849 – 175 år – Grundlov – Demokrati – Dagens store overskrifter – Festlig debat

Men jeg vil starte et helt andet sted.

For tre uger siden var jeg til nordisk talefest i Bergen. Her havde unge gymnasie- og HF-elever fra Danmark, Norge og Sverige sat hinanden stævne for at holde taler. Igennem de sidste par måneder har mere end 2000 unge i Norden været i gang med at lære at skrive gode taler.

I Danmark leverede 50 gymnasieklasser fordelt over hele landet 700 taler til den nordiske talefest. Temaet var Drømme. 60 unge blev udtaget til at holde taler i Århus, Odense og Gentofte, 10 kom videre med til Bergen.

Og sikke taler de holdt!

Om at unge skal drikke mindre, Om at bruge mindre tid på de sociale medier

Om hvordan man håndterer presset i skolen, Om at forhindre racisme

Om at turde at tage stilling i Gaza-konflikten

Om dyreforsøg i sminkeindustrien, Om at håndtere seksuelle krænkelser

Om klimakatastrofen

Om fordomme imod grønlandere og diskrimination af samerne

Om gratis tandpleje for alle

Om at turde drømme og indføre drømmelektioner i skolen

Jeg var fuldstændig blæst bagover – hvor havde de meget på hjerte – hvor var de engagerede og medrivende og hvor var de modige – at de turde stille sig op på talerstolen og give så meget af sig selv.

Jeg hører tit folk der siger at nutidens unge er dovne og ugidelige, at de kun

tænker på at feste og købe smart tøj, eller hænger foran computeren og telefonen og ikke interesserer sig for noget. Jeg har også taget mig selv i at rulle med øjnene og himle over en flok unge i S-toget. Og hånden på hjertet – har I ikke også det?

Men ikke disse unge. Man kunne blive helt høj over al deres energi og tilgang til livet. De havde et budskab, de ville ændre verden med deres taler. For det er det, som taler kan.

Taler er en nøglesten i den demokratiske dialog – og når man har ordet i sin magt, bliver der lyttet til en. Det havde disse unge forstået. Den nordiske talefest er et projekt under Danske Taler – en selvejende institution på finansloven, der arbejder for at indsamle taler og udbrede kendskabet til talen som demokratisk redskab i vores samfund.

Projektet Nordisk Talefest er støttet med 13 mio. kroner fra AP-Møller fonden. Det er rigtig mange penge. Men pengene går ikke kun til at de unge stiller sig op og holder taler.

Projektet består også af undervisningsforløb for deres lærere, et gennemtestet undervisningsmateriale og personlig coaching af eleverne for at styrke deres selvtillid og deres evne til at brænde igennem med deres tale – at komme ud over rampen. De arbejder med deres sprog og deres udtryksform og med de retoriske figurer der fastholder lytternes opmærksomhed og engagement.

Projektet sørger også for at man efterfølgende kan læse alle taler på dansketaler.dk. Her ligger der i øvrigt mere end 3000 taler, bl.a. 187 grundlovstaler og 65 taler af N.F.S. Grundtvig.

Selv om man godt kan diskutere om Danmark med den første grundlov den 5. juni 1849 blev et rigtigt demokrati, så bragte den os et godt stykke hen ad vejen.

For første gang i Danmarkshistorien fik vi et parlament og magtens tredeling i den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt. Vi fik ytringsfrihed, religionsfrihed og forsamlingsfrihed.

Og en stor del af befolkningen – dog ikke alle – fik stemmeret. Kvinder og tjenestefolk måtte vente i endnu 66 lange år til 1915, før de kunne være med.

Først med grundlovsændringen i 1953 kan man tale om et egentligt demokrati, mener mange historikere. Først nu kunne lovene vedtages med flertalsbeslutninger i folketinget – uden at skulle igennem en ekstra behandling i landstinget.

I 1953 blev kredsene af dem der kunne deltage i demokratiet yderligere udvidet – valgretsaldere var dengang 25 år til folketinget og 35 til landstinget – nu blev den 23 år. Valgretsaldere blev derefter skrevet ud af grundloven – så den sidenhen kunne fastsættes til 18 år uden at man igen skulle igennem en grundlovsændring.

Et af argumenterne var dengang, at mange unge under 25 havde deltaget i modstandsbevægelsen under 2. verdenskrig. De havde taget et stort ansvar på sig, så hvorfor skulle de ikke have indflydelse på landets styre?

Netop unges ansvarsfølelse og deres deltagelse i demokratiet er et bærende element i de nordiske talefester. Og det er mit indtryk at den unge generation tager sit ansvar meget alvorligt.

Nogle af de nordiske unge tematiserede for eksempel hvor vigtigt det er at minoriteter som samer og grønlandere styrkes i at bruge deres eget sprog. Sproget er en vigtig del af deres identitet. Sproget forbinder dem med deres kultur og deres historie.

Det kan være rigtig svært for os danskere at forstå. Det danske sprog har eksisteret i mere end 1000 år. Det har aldrig været truet. Tværtimod har det danske sprog domineret de andre sprog i Norden.

Under Margrethe den 1. blev Danmark, Norge og Sverige samlet under samme kongemagt i Kalmarunionen i 1397. Og dansk var herefter magtens sprog i Sverige i mere end 120 år indtil 1523.

I Norge forblev dansk det dominerende sprog helt frem til 1814. Island blev først en uafhængig republik i 1944. Indtil da dominerede dansk som sprog bl.a. i den offentlige forvaltning. På Grønland og Færøerne er dansk stadig et vigtigt sprog på grund af rigsfællesskabet.

I Sønderjylland og Slesvig var situationen en anden. I grænselandet taltes to sprog – dansk og tysk. Det var svært at finde en retfærdig måde at trække grænserne imellem dansk- og tysksindede. Området blev en kampplads, og kampene spidsede til lige omkring grundlovens tilblivelse.

Op til grundlovens indførelse var tysk nemlig sproget i den slesvigske stænderforsamling.

Den dansksprogede politiker Peter Hiort Lorenzen skabte i 1842 stort postyr, da han insisterede på at holde sin tale på dansk - og fik besked på at tie. En klage til Kongen forblev uden resultat. Kongen ville undgå at det kom til konflikt på grund af sproget. Men konflikten kom alligevel med treårskrigen fra 1848 til 1850.

Efter treårskrigen skiftede den danske regering - som var den første som var valgt på den nye grundlov - sin politik og forsøgte at bruge sproget til at sikre områdets tilhørsforhold til Danmark.

Man indførte krav om dansk i administration, skole og kirke for at forhindre at området blev tættere knyttet til Tyskland. Det skabte i stedet enorm vrede og protest hos det tyske mindretal.

Mange historikere mener, at den sproglige ensretning har været medvirkende til at starte krigen i 1864, som jo førte til at Danmark helt mistede Slesvig.

Når vi ser bort fra danskerne i Slesvig, har vi som danskere ellers aldrig oplevet at vores sprog og vores kultur er blevet trængt i baggrunden af et andet sprog. Vi har aldrig skullet gøre en særlig indsats for at bevare vores kulturelle særpræg.

Vi har taget det som en selvfølge, at alle de andre tog dansk til sig og henvendte sig til os på vores sprog, uden at vi behøvede at gøre en særlig indsats for at lære deres.

Dansk var så selvfølgelig for os, at vi end ikke tænkte på at skrive det ind i grundloven. Der står ingen steder i grundloven, at dansk er danskernes sprog. At dansk er det sprog, som skal bruges i ministerierne, i skolerne og ved domstolene.

Selvom Danmark har været en dominerende magt i Norden igennem mange

århundreder, mistede de andre dog ikke deres sprog. Faktisk har danskerne været ret gode til at respektere de lokale sprog. Da Hans Egede kom til Grønland i 1721, valgte man - inspireret af Luther - at grønlænderne skulle kristnes på deres eget sprog. Og de fleste lærte derved også hurtigt at læse og skrive dansk og grønlandsk.

På Island var der forordninger om at love skulle udgives på både islandsk og dansk. Det blev godt nok ikke altid overholdt og frem til begyndelsen af 1800-tallet kom det meste på dansk og kun delvist på islandsk. Men Island havde heldigvis allerede et veludviklet skriftsprog helt tilbage fra sagaerne og klarede sig fint.

Færøsk derimod overlevede kun som talesprog især gennem den righoldige folkevisetradition, og færingerne fik først deres eget skriftsprog i 1840'erne.

Accepten af sprogene i rigsfællesskabet har dog aldrig gået så vidt, at man gav de færøske og grønlandske folketingsmedlemmer ret til at bruge deres eget sprog i folketingsalen. Når de skulle tage ordet fra talerstolen, skulle det foregå på dansk og ikke på deres modersmål.

Det svarer til at danske folketingspolitikere skulle tale tysk eller engelsk. Gad vide, hvad de ville sige til det?

Den praksis fik den grønlandske politiker Aki Mathilda Høegh Dam lavet om på sidste år, da hun insisterede på at holde sit debatindlæg på grønlandsk. Det skabte en voldsom reaktion. Mange mente at hun var arrogant. Hvad bildte hun sig ind?

Men var hun virkelig arrogant? Ville hun ikke blot vise hvor stor betydning sproget har for vores identitet? Hvor meget det betyder at kunne bruge sit modersmål? På sit modersmål kan man nemlig sige det, man gerne vil. På et fremmedsprog kan man kun sige det, man kan.

Hvor stor en provokation var Aki Matilda Hoeghs tale på grønlandsk egentlig sammenlignet med Peter Hjort Lorezens provokerende tale på dansk i den slesvigske stænderforsamling i 1842.

Den nedladende holdning til grønlandske borgere var også et tema for en af de

unge talere på den nordiske talefest. Aviaya Marie Hjortsbjerg Andersen holdt en medrivende tale med titlen ”ikke til salg”. Med humor og tankevækkende billeder forsøger hun at ændre på det negative billede af grønlandere.

Hun havde spurgt i sin klasse, hvor mange der havde lært noget om Grønland i skolen. Kun en af de 30 elever rakte hånden i vejret.

I et interview til DR siger Aviaya:

- Det er klart, at man har de her fordomme om Grønland, fordi ingen ved noget. Og det ønsker jeg at ændre. Selvom vi har problemer, har vi også en masse gode og smukke ting, som folk skal høre om.

- Jeg føler, jeg har et ansvar for at vise alt det gode, så derfor er det så fedt, at jeg kan få mit budskab ud til et endnu større publikum. Jeg nyder at stå på scenen og fortælle om Grønland, og jeg synes, det kommer meget naturligt til mig foran et publikum, fordi jeg har så meget på hjerte.

På grund af hendes tale besluttede læreren at køre et helt undervisningsforløb om Grønland i klassen.

Det var en kæmpe oplevelse for Aviaya. Hendes tale havde flyttet noget. Den havde forandret verden. Og det har givet hende en enorm selvtillid og mod til at fortsætte med at tale Grønlands sag.

Hvis I har lyst til at høre Aviayas tale, skal I lytte til P3 i eftermiddag. Hun er nemlig en af de 5 nominerede unge til talentprisen Årets nye stemme. Den uddeles for første gang i dag i samarbejde med Danske Taler på DR's grundlovsfest.

Jeg tror at det har stor betydning, at de unge oplever at demokratiet er virkeligt og håndgribeligt.

At de oplever, at vi som mennesker med nogle velvalgte ord har muligheden for at skabe forandring, for at påvirke verdens gang. Sådan som Aki Mathilda og Aviaya.

Selv om det somme tider er gået noget langsomt, så er vores grundlov en garant for ytringsfrihed og menneskerettighederne gælder for alle.

Og især - når det ser sort ud, når de store konflikter og problemer i verden tårner sig op foran en - især der - skal vi værne om den generøse gave vi har fået med grundloven. Den er bestemt ikke nogen selvfølge.

Min familie stammer fra Tyskland. Min mor og min far blev begge født i 1925 i byen Hannover. Fra de var 5 år gamle boede de i samme opgang – det begyndte med at han hev hende i fletningerne – siden blev de et par og havde således kendt hinanden i 75 år, men min far døde 80 år gammel. Min mor fylder 100 næste år.

Før de mødte hinanden, boede min mor lidt uden for byen i et kvarter med store villaer, der hver kunne huse flere familier. Her boede også nogle onkler og tanter og andre slægtninge.

Der var et leben i de huse i slutningen af 1920'erne. Man debatterede og diskuterede ivrigt, især når der skulle være valg. Folk havde vidt forskellige holdninger – en var socialdemokrat, en anden kommunist, en var royalist og der var også en enkelt nazist.

Alle hængte deres respektive flag ud ad vinduerne. Det var en fest for demokratiet.

Alt dette stoppede dog brat, da Hitler kom til magten. Ytringsfriheden forsvandt. Partier blev forbudt, deres tilhængere blev fængslet.

Den demokratiske dialog blev erstattet af pervers propaganda. Religionsfriheden forsvandt. Jøderne blev diskrimineret og til sidst sendt i dødslejre. Forsamlingsfriheden forsvandt, og der var tvangsmedlemskab af Hitlers ungdomsorganisationer.

Da 2. verdenskrig brød ud var mine forældre 14 år gamle. Hitler var ikke i høj kurs i min familie. Begge mine bedstefædre var fagforeningsfolk og socialdemokrater, men man kunne ikke tale frit.

Der var en Blockwart i hver opgang som jævnligt aflagde rapport over hvad der sket i huset. Hvem der gjorde hvad. Hvem der havde sagt hvad. Og forkerte ord og gerninger kunne få konsekvenser.

Begge mine forældre blev tvangsindskrevet til Hitlerjugend. Og det ville de ikke. Men de kunne ikke bare sige: nej, tak, jeg gider ikke være med. Det kunne få konsekvenser.

Mine forældre var ikke nogen helte. De råbte ikke op. Men de fandt nogle påskud, og fik meldt sig ud.

Min mor gjorde tjeneste som sporvognskonduktør i Dessau. Min far blev indkaldt som soldat ved antiluftskytseriet og var til sidst med til at forsvare Berlin mod russerne. Han talte aldrig om krigen.

En af de ting min far lagde allermest vægt på i min opdragelse, var at alle havde ret til at ytre deres mening. Han insisterede på, at man skulle respektere hinanden, selv om man var uenig. Og der var rigtig meget vi kunne være uenig om – især da jeg ramte puberteten, hørte Jimi Hendrix og gik med afghanerpels. Vi diskuterede og debatterede på livet løs, og selv om vi somme tider råbte og skreg, elskede vi det begge to. Jeg er ham evigt taknemmelig.

Mine forældre blev i øvrigt aldrig mere medlemmer af nogen forening.

Min fars bror forsvandt den 16. marts 1944 i en panserslag i Ukraine ca. 2 timers kørsel nord for Mykolajev – ikke langt fra den nuværende russiske frontlinje. Min farmor nægtede i årevis at få ham erklæret død.

Med disse minder og familiehistorier i bagagen kan jeg slet ikke holde ud at tænke på, at der nu igen er krig i det samme område. Krigen skyldes igen en diktator. Der lader hånt om demokratiet. Der knægter ytringsfriheden. Der ikke har nogen som helst respekt for andre menneskers liv.

Titusindvis af mennesker dør, titusindvis af mennesker på flugt, titusindvis af unge der har fået knust deres drømme. Titusindvis af mennesker, der ikke længere må bruge deres eget sprog og dyrke deres egen kultur.

Rusland arbejder massivt på at russificere de besatte områder. Man skifter ukrainske skolebøger ud med russiske, man skriver historien om, og erstatter ukrainske by- og vejskilte med russiske. Administrationssproget er nu russisk. Sproget er igen blevet et våben. Har vi hørt det før – jo. Det er ligesom i 1864.

Jeg håber inderligt at den løsning som Danmark og Tyskland fandt med folkeafstemningen i 1920, kan tjene til inspiration, når der en gang – forhåbentligt snart - skal forhandles om fred i Ukraine.

Millioner af ukrainere har nu i to år indædt kæmpet for at få lov til at beholde deres unge demokrati, som de kun har haft lidt over 30 år - siden jerntæppets fald i 1991. Vi har nu nydt godt af og udviklet vores demokrati uafbrudt i 175 år. Jeg håber, at ukrainerne får lov til at gøre det samme.

Så kære alle sammen, dette er ikke kun en festdag. Det er en dag hvor vi bør huske tilbage og være taknemmelige. For at vi har friheden til at tænke og tro lige hvad vi vil. For at vi kan holde taler i frihed og respekt. For at vi har ret til at vælge de politikere vi fortjener. Og for at vi ovenikøbet kan gøre det på vores eget sprog - selv om det ikke står skrevet nogen steder.

Kilde

Manuskript tilsendt af taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Grundlovstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/sabine-kirchmeiers-grundlovstale>